

2.4.2026

Asia: VNS 7/2025 vp Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa: Strateginen toimintaympäristöanalyysi sekä skenaarioita vuoteen 2045

Teema: Ekokriisin vaikutukset suomalaisten arkeen sosiaali- ja terveystalouden näkökulmasta

Kiitän tulevaisuusvaliokuntaa mahdollisuudesta antaa lausunto valtioneuvoston tulevaisuusselonteon ensimmäiseen osaan.

Ekokriisi ei rajoitu vain ympäristösektoriin, vaan se on samanaikaisesti sosiaalinen, taloudellinen ja terveydellinen kriisi. Sään ääri-ilmiöt, epidemiariskien kasvu, ruoka ja energiaturvan häiriöt sekä infrastruktuurivauriot heijastuvat suoraan väestön toimeentuloon, terveyteen ja arjen turvallisuuteen. Ekokriisin eteneminen vaikuttaa siten keskeisesti suomalaisten arkeen pitkällä aikavälillä.

Ekokriisiin sopeutuminen edellyttää sekä konkreettisia sosiaali- ja terveystaloudellisia toimia, että laajempia yhteiskunnallisia uudistuksia. Tässä asiantuntijalausunnossa nostan esiin kolme keskeistä näkökulmaa, joiden kautta ekokriisin pitkän aikavälin vaikutuksia voidaan tarkastella hyvinvointivaltion näkökulmasta:

1. ekokriisin yhteys eriarvoisuuden kasvuun ja väestöryhmien haavoittuvuuteen,
2. sosiaaliturva- ja sote-järjestelmän resilienssiin sekä
3. sosiaaliseen ja alueelliseen kestävyys- ja oikeudenmukaiseen siirtymään

Lausunnossani tarkastelen myös lyhyesti, miten viime vuosien sosiaaliturvauudistukset ja leikkaukset voivat vaikuttaa sopeutumismahdollisuuksiin.

1 Eriarvoisuuden kasvu ja väestön haavoittuvuus

Laaja kansainvälinen tutkimuspohja osoittaa, että ekokriisin vaikutukset kohdistuvat epäsymmetrisesti eri väestöryhmiin (Ngcamu 2023). Globaalisti vaikutukset näkyvät ensimmäisenä köyhemmissä maissa globaalissa etelässä, mutta myös vauraissa globaalin pohjoisen maissa ilmastomuutoksen vaikutukset erityisesti kohdistuvat haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin (Mejean ym 2024). Esimerkiksi peruselintarvikkeiden kallistuminen sekä asumiseen liittyvät muutokset (esim. mahdollisuus suojautua kuumudelta) koskettaa eritoten pienituloisia, ikääntyneitä, maahanmuuttajia sekä henkilöitä, joilla on jo valmiiksi heikentynyt terveys- tai toimintakyky. Ekokriisi lisää myös alueellista eriarvoisuutta. Harvaan asutut alueet ja alueet, joissa infrastruktuuri ja palvelujärjestelmät ovat jo valmiiksi heikkoja, voivat altistua suhteettomasti esimerkiksi energiaturvan häiriöille, sään ääri-ilmiöille, tai palveluiden saavutettavuuden heikkenemiselle.

Lähimenneisyyden koronapandemia tarjoaa selkeitä esimerkkejä siitä, kuinka kriisit usein vahvistavat olemassa olevia eriarvoisuuden rakenteita. Tutkimukset osoittavat, että pandemian terveydelliset, sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset kohdistuivat erityisesti pienituloisiin, ikääntyneisiin ja henkilöihin, joilla oli ennestään heikompi terveydentila (ks. myös Boonjubun ym 2025). Myös tartuntatautien vaikutukset olivat monissa maissa voimakkaimpia alueilla, joissa väestön sosioekonominen asema oli heikompi. Nimensä mukaisesti pandemia (latinaksi pan = kaikki, demia= ihmiset) ei ollutkaan se suuri yhdenmukaistaja, vaan se vahvisti aiempia eriarvoisuuden muotoja. Pandemia nosti esiin myös uusia sosiaalisia riskejä, kuten yksinäisyyden ja mielenterveysongelmat, kun yhteiskunnan normaalit tukirakenteet häiriintyivät.

Kriisien aikana riskit kasaantuvat usein samoille väestöryhmille. Esimerkiksi, koronapandemiassa matalapalkka-aloilla työskentelevät henkilöt altistuivat tartuntariskeille muita enemmän, koska etätyö ei heille ollut mahdollista. Nämä alat (kuten palvelualat ja hoiva) ovat usein myös naisvaltaisia, mikä lisäsi sukupuolten välistä eriarvoisuutta (Mesiäislehto ym 2022). Sukupuolten välinen eriarvoisuus kasvoi pandemian aikana myös sitä kautta, että hoivavastuut kasvoivat etenkin naisilla, kun koulut tai vanhainkodit sulkeutuivat koronasulkujen aikana (Yerkes ym 2022). Kriisit ovat siten myös intersektionaalisia: riskit kasaantuvat ryhmille, joissa yhdistyvät useat haavoittuvuuden tekijät. Samankaltaisia mekanismeja voidaan odottaa myös ekokriisien yhteydessä.

Eriarvoisuuden kasvu lisää tutkitusti yhteiskunnallista pahoinvointia (Wilkinson ja Pickett 2009) ja voi johtaa sosiaalisten ongelmien kasaantumiseen, kuten velkaantumiseen, päihdeongelmiin, rikollisuuteen ja mielenterveyden haasteisiin. Nämä puolestaan lisäävät sosiaaliturva- ja sote-järjestelmän kuormitusta. Mikäli turvaverkkojen resilienssiä samanaikaisesti heikennetään, riskinä on sosiaalisten ongelmien kasautuminen, jopa sukupolvinen kierre, sekä yhteiskunnallisen ”liiman”, luottamuksen heikkeneminen yhteiskuntaa kohtaan.

2 Vahva sosiaaliturva- ja sotejärjestelmä lisää yhteiskunnan resilienssiä

Ilmastonmuutoksen hyvinvointi- ja terveysvaikutukset kytkeytyvät suoraan sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän kuormitukseen ja kustannuksiin. Kansainväliset tutkimukset ovat korostaneet, että ilmastonmuutos lisää terveyspalvelujen kysyntää ja mielenterveyshaasteita jo nyt (Gianfredi ym 2024).

Koronapandemia toimii myös tässä suhteessa tärkeänä esimerkkinä. Tutkimukset osoittavat, että maat, joissa oli vahva sosiaaliturva ja riittävästi resursoitu julkinen terveydenhuolto (Moolla ja Hii-lamo 2023), selvisivät pandemiasta keskimäärin paremmin. Pandemia osoitti myös, kuinka tärkeää yhteiskunnallinen yhteistyö ja luottamus instituutioiden välillä ovat kriisinhallinnassa. Esimerkiksi johtamassani Eurooppalaisessa tutkimushankkeessa osoitimme, kuinka työmarkkinajärjestöjen, hallituksen ja muiden toimijoiden välinen yhteistyö mahdollisti monissa maissa nopeita päätöksiä talouden ja työllisyyden turvaamiseksi suuren epävarmuuden aikana (Singh et al 2025, Strigen et al 2025).

Hyvinvointivaltion rakenteisiin kuuluvat niin sanotut ”automaattiset vakauttajat”, kuten sosiaaliturva, palvelujärjestelmät tai edellä mainitut korporatistiset yhteistyörakenteet. Nämä ovat keskeisiä mekanismeja, jotka tukevat yhteiskuntaa, taloutta ja kotitalouksia kriisitilanteissa ja vakauttavat näiden toimintaa. Näiden tehtävä ei ole vain vaimentaa iskua riskien tapahtuessa, mutta myös auttaa sopeutumaan uuteen tilanteeseen ja oppimaan tulevaa varten, kuten resilienssin perusominaisuuksiin kuuluu. Samaisen johtamani Eurooppalaisen hankkeen yksi päätuloksista oli, että paras tapa valmistautua seuraavaan kriisiin on, että nämä automaattiset ”iskunvaimentimet” toimivat, sosiaaliturva-verkko toimii, yhteiskunnalliset sopimisen rakenteet ovat kunnossa, ja yhteiskunnallisilla toimijoilla on luottamus toistensa sitoutumisesta yhteisiin päämääriin (van Gerven ym 2025).

Ekokriisi eroaa kuitenkin monista aikaisemmista kriiseistä siinä, että se on pitkäkestoinen ja epävarmuutta sisältävä muutosprosessi. Tämän vuoksi sosiaaliturvan ja palvelujärjestelmän on kyettävä paitsi reagoimaan kriiseihin, myös ennakoimaan ja ehkäisemään näiden vaikutuksia. Nykyinen sosiaaliturvajärjestelmä on pitkälti korjaavaa: se tukee ihmisiä esimerkiksi työttömyyden tai sairauden aikana rahaetuudella. Kuten useat tutkimukset ovat osoittaneet, etuuksien lisäksi, vaikuttavan sosiaaliturvan tulee tarjota etuudella olevalle myös oikeanlaisia palveluita. Nykypolitiikkaa paljon puhuttavassa Tanskan mallissa on esimerkiksi investoitu merkittävästi palveluihin, jotka tukevat ihmistä kohti työllisyyttä (van Gerven ym. 2022). Tämä jää Suomen keskusteluissa usein täysin huomiotta. Toimet, jotka lisäävät yhteiskunnan hyvinvointia ja sosiaalista yhdenvertaisuutta, auttavat myös ekokriisiin sopeutumisessa. Varhaisen tuen mallit, kohdennetut koulutus- ja työllisyyspalvelut sekä pitkäjänteiset sosiaaliset investoinnit väestön hyvinvointiin ja kriisinkestävyyteen.

Kattavat peruspalvelut ja (lähes) universaali sosiaaliturva ovat pitkään olleet suomalaisen hyvinvointivaltion keskeinen perusta. Nykyisin näitä periaatteita haastetaan voimakkaasti. Vallalla olevat politiikkatoimet tähtäävät usein ennen kaikkea tiettyihin ihmisryhmiin kohdistuviin interventioihin. Ekokriisiin valmistautuminen on yhteiskunnallinen prosessi, jota leimaa suuri epävarmuus ongelmien syistä ja seurauksista. Tällaisessa tilanteessa tulee vakavasti pohdittavan, miten ekokriisiin varaudutaan ja sopeudutaan sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Yleisesti tutkimuksessa ajatellaan, että laajat universaalit palvelut nauttivat kansan suosiota (Laenen ja Gushvili 2021), mutta ne voivat myös sosiaaliturvan välineenä vähentää eriarvoisuutta (Korpi ja Palme 1988; myös Jacques ja Noel 2018) etenkin suuren epävarmuuden aikana. Näin ollen totean, että ekokriisiin varautuminen edellyttää, että julkinen valta turvaa peruspalvelut ja riittävän kansallisen turvaverkon.

3 Sosiaalinen ja alueellinen kestävyys sekä oikeudenmukainen siirtymä

Kansainvälinen tutkimus osoittaa, että hyvinvointivaltio ja sosiaaliturva ovat keskeisiä edellytyksiä oikeudenmukaiselle ilmastosiirtymälle (Galgocki ja Pochet 2022; Gough 2022). Ne auttavat jakamaan siirtymän kustannuksia, ehkäisevät köyhyyttä ilmastoperäisten shokkien jälkeen ja ylläpitävät kansalaisten luottamusta yhteiskuntaan. Luottamus on keskeinen tekijä myös ilmastopolitiikan hyväksyttävyydelle. Ilman riittävää sosiaalista suojelua ja koettua oikeudenmukaisuutta, kansalaisten tuki demokraattiselle päätöksenteolle, ml. ilmastotoimille, voi heikentyä.

Viime vuosien keskustelussa on usein kysytty, onko Suomella nykyisessä taloustilanteessa varaa ylläpitää hyvinvointivaltiota. Samanaikaisesti politiikassa on korostunut ajattelutapa, jossa hyvinvointivaltion on korvannut hyvinvointiyhteiskunta, jossa vastuuta yksilön hyvinvoinnista siirretään valtiolta yksilöille ja heidän lähipiirilleen. Sosiaaliturvaan kohdistuvat leikkaukset voivat kuitenkin heikentää kotitalouksien kykyä sopeutua ilmastokriisin aiheuttamiin kustannuksiin, kuten energian hinnan nousuun (kuten nähtiin energiakriisin aikana keväällä 2023, ks. Greve ym. 2024), ruokaturvan häiriöihin tai asumiseen liittyviin riskeihin. Jo nykyiset sosiaaliturvamuutokset ovat lisänneet tutkimusten mukaan pienituloisuutta ja tuloeroja sekä absoluuttista köyhyyttä (kuten asunnottomuutta). Eriarvoisuuden kasvu ja näköalattomuus lisäävät yhteiskunnallista pahoinvointia ja polarisaatiota ja heikentää yhteiskunnan kykyä sopeutua suuriin muutoksiin.

Historiallisesti hyvinvointivaltion rakentaminen liittyi paitsi sosiaaliseen suojeluun myös yhteiskuntarauhan ja inhimillisen kehityksen turvaamiseen. Samat tekijät ovat keskeisiä ekokriisien aikakaudella. Ekokriisi haastaa suomalaisen yhteiskunnan monella tasolla. Sosiaali- ja terveystalouden näkökulmasta on keskeistä varmistaa, että hyvinvointivaltion perusrakenteet ovat riittävän vahvat epä-

varmuuden ja muutosten keskellä. Vahva perustoimeentuloturva, kattavat peruspalvelut sekä toimivat yhteistyörakenteet eivät ole vain sosiaalipolitiikan kysymyksiä, vaan ne ovat keskeinen osa yhteiskunnan resilienssiä ja kykyä vastata ekokriisin kaltaisiin haasteisiin.

Ekokriisin skenaariotyö osoittaa, että riippumatta siitä, kulkeeko Suomi kohti pessimististä tai optimistisempaa tulevaisuuspolkua, hyvinvointivaltion rooli yhteiskunnan menestymisen edellytyksenä vahvistuu entisestään. Pessimistisessä skenaariossa – jossa ilmaston ja luonnon tilan heikkeneminen lisää shokkien määrää, syvyyttä ja ennakoimattomuutta hyvinvointivaltiota tarvitaan ennen kaikkea riskien ennakointiin, haavoittuvuuksien pienentämiseen ja kriisien jälkihoitoon. Se muodostaa rakenteen, joka estää ekokriisiä muuttamasta laaja-alaiseksi sosiaalisesti katastrofiksi. Optimistisemmassa skenaarioissa, joissa Suomi kykenee hyödyttämään ekologisen ja teknologisen kaksoissiirtymän mahdollisuuksia, hyvinvointivaltio toimii puolestaan tuottavuuden, innovaation ja osaamisen alustana. Vain sosiaalisesti turvallinen ja oikeudenmukainen yhteiskunta pystyy toteuttamaan nopeita rakenteellisia muutoksia, rakentamaan osaamispohjaista vihreää kasvua sekä lunastamaan paikkansa innovaatioiden tuottajana globaaleissa arvoketjuissa.

Näin ollen ekokriisin skenaariot – pessimistiset ja optimistiset – johtavat samaan strategiseen johtopäätökseen: hyvinvointivaltion turvaverkot eivät ole ilmastosiirtymässä kuluerä, vaan välttämätön yhteiskunnallisen infrastruktuuri, joka vähentää tulevien kriisien kustannuksia. Se on myös osa huoltovarmuuttamme, joka mahdollistaa taloudellisen ja sosiaalisen uudistamisen planetaarisissa rajoissa, jos vain niin päätämme. *Siksi keskeistä tulevaisuuden kannalta ei ole se, onko Suomella varaa ylläpitää hyvinvointivaltiota, vaan se, onko Suomella varaa olla ilman sitä - myös ekokriisin aikaudella?*

Helsingissä 2.4.2026

Minna van Gerven

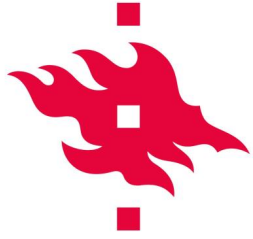
sosiaalipolitiikan professori

Helsingin yliopisto

Lähteet

- Boonjubun, C., Duman, A., & Kahancová, M. (2025). Can crisis corporatism protect vulnerable workers? Conceptual insights from a European perspective. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 31(3), 277-292.
- Galgóczi, B., & Pochet, P. (2022). Introduction. Welfare states confronted by the challenges of climate change: A short review of the issues and possible impacts. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 28(3), 307-316.
- Gianfredi, V., Mazziotta, F., Clerici, G., Astorri, E., Oliani, F., Cappellina, M., ... & Benatti, B. (2024). Climate change perception and mental health. Results from a systematic review of the literature. *European journal of investigation in health, psychology and education*, 14(1), 215-229.
- Gough, I. (2022). Two scenarios for sustainable welfare: A framework for an eco-social contract. *Social Policy and Society*, 21(3), 460-472.
- Greve, B., Harsløf, I., van Gerven, M., Nieuwenhuis, R., & Strigén, J. (2024). How have the Nordic welfare states responded to the unexpected increase in inflation? *Social Policy and Society*, 23(1), 176-188.
- Jacques, O., & Noël, A. (2018). The case for welfare state universalism, or the lasting relevance of the paradox of redistribution. *Journal of European Social Policy*, 28(1), 70-85.
- Korpi, W., & Palme, J. (1998). The paradox of redistribution and strategies of equality: Welfare state institutions, inequality, and poverty in the Western countries. *American sociological review*, 661-687.
- Laenen T, Gugushvili D (2021), "Are universal welfare policies really more popular than selective ones? A critical discussion of empirical research". *International Journal of Sociology and Social Policy*, Vol. 41 No. 9-10 pp. 1134–1147, doi:
- Ngcamu, B. S. (2023). Climate change effects on vulnerable populations in the Global South: a systematic review. *Natural Hazards*, 118(2), 977-991.
- Méjean, A., Collins-Sowah, P., Guivarch, C., Piontek, F., Soergel, B., & Taconet, N. (2024). Climate change impacts increase economic inequality: evidence from a systematic literature review. *Environmental Research Letters*, 19(4), 043003.
- Mesiäislehto, M., Elomäki, A., Kivipelto, M., Närvi, J., Räsänen, T., Sutela, H., & Kärkkäinen, E. (2022). Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon Suomessa. *Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja*, 46, 2022.
- Moolla, I., & Hiilamo, H. (2023). Health system characteristics and COVID-19 performance in high-income countries. *BMC health services research*, 23(1), 244.
- Singh, G., Nieuwenhuis, R. and **van Gerven, M.** (2025) Tripartite Alliances for Vulnerable Groups during COVID-19? Evidence from EUROFOUND PolicyWatch database. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 31(3) <https://doi.org/10.1177/10242589251385915>
- Strigén, J., Nieuwenhuis, R., **van Gerven, M.**, Elmi, Z. and Salmi, A. (2025) Institutionalised power or crisis corporatism? Comparing Finland, Sweden and the Netherlands during the COVID-19 pandemic. *Transfer: European Review of Labour and Research* 31(3) <https://doi.org/10.1177/10242589251356590>

van Gerven, M., Mesiäislehto, M., Ollonqvist, J., Malava, T., Netta, T., & Saikku, P. (2022). Eri poluilla työllisyyteen: Suomen sosiaaliturvajärjestelmän erityispiirteet ja ongelmakohdat kansainvälisessä vertailussa. VN teas. Valtioneuvoston kansalia. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-369-2>

van Gerven, M., Kahancová, M., Duman, A., & Nieuwenhuis, R. (2025). From crisis corporatism to reshaping European labour markets in defence of vulnerable workers. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 31(3). <https://doi.org/10.1177/10242589251390657>

Wilkinson, R., & Pickett, K. (2009). *The Spirit. Level: Why Greater Equality Makes Societies Stronger*.

Yerkes, M. A., Remery, C., André, S., Salin, M., Hakovirta, M., & van Gerven, M. (2022). Unequal but balanced: Highly educated mothers' perceptions of work–life balance during the COVID-19 lockdown in Finland and the Netherlands. *Journal of European social policy*, 32(4), 376-392.